

Melānija Vanaga “ Mana Amata”

14. turpinājums.

Cauri Skujenei

Fragmentu publicēšanai sagatavoja Ingrīda Lāce.

Nakts bija labākā no visām, kādas jebkad un jebkur esmu laukā pavadījusi. Par silto un svaigi smaržīgo siena zārdu paldies skujeniešiem. Par savu zibenselļu savaldīšanu virs mana zārda pateicība un solījums Pērkontēvam. Es pat nedzirdēju, uz kuru pusi beidzot visa ģimene aizbrauca. Nezinu arī, vai naktī vēl lija. Mana telts no iekšpuses bija sausa, uzmodos tikai sešos. Atrāvu caurumu rīta pusē, pretī sitās saule un silta migla. To noaudusi Pērkona vienīgā meita - lauku un pļavu auglībai.

Gaiss tīrs. Smaržoja pēc salijuša siena un meža. Viegli elpot. Atjaunojās arī dvēseles spēki. Sakopu zārdu, sakārtoju mugursomu, grāvī nomazgājos un sāku jaunu Amatas dienu. Uz Skujeni. Pa nopļauto, tīro Amatas krastu, kas vēl labu gabalu bija taisns kā ar šņori novilkts. Pļavā šķūnītis ar cauru jumtu. Pie šķūnīša augsts, kupls ozols. Kreisā krastā biezu mežu noaudzis senkrasts.

Tikai pirms pašas Skujenes bagarmašīna kādreiz bija beigusi savu posta darbu, un tur atkal Amata sāk skaisti līkumot. Upei tūdaļ cits izskats, cits veiklums, cita valoda, upe te ļoti līkumaina, dziļi atvari, kuru gan arī apsēž meldri un grīši. Vairākos – balto ūdensrožu lapas, uz kurām mīksti rasiņāja migla. Ziedi vēl snauda ūdeņu dzīlēs. Pārgāju tiltu.

Tālāk nolēmu uz brīdi atstāt Amatu, bet iziet cauri Skujenei, apskatīt pilskalnu un iemest vēstuli bērniem. Gandrīz ceļa malā pa labi stāvēja prāva balta māja, kurā sagāja biezs telefona vadu kūlis. Pasts. Tikai ieeja nez kāpēc apkārt no viņas puses. Pie ieejas jauna sieviete ravēja puķudobi. - “Labrīt! Vai pasts strādā?” - “Nezinu. Ejiet uz pastu, tad uzzināsiet!” - “Vai tad šis nav pasts?” - “Nē, šī ir izpildkomiteja. Pasts ir kalnā.” - “Bet šis te kalns ir pilskalns?” - “Jā! Tepat aiz kūts ejat tik augšā.”

Aiz izpildkomitejas tiešām stāvēja kūts. No tās izmestā mēslu guba rotāja pašu uzeju pilskalnā... Tā bija sīka taciņa uz latviešu senvēsturi un pār to sagrauvušām vācu akmens pilsdrupām... Tajās labi saglabājies pagraba stāvs. Redzama viena liela telpa, viena mazāka un divas vēl mazākas. Visas savā starpā savienotas durvīm. Mūri ap vienu metru biezi. Šī Livonijas ordeņa Skujenes pirmā pils uzcelta jau 13. gadsimta vidū, 1559. gada pavasarī to krievu cars Ivans Trešais ar savu armiju nodedzināja, un pils kopš tā laika vairs nav atjaunota.

Pilskalna otrā malā vēlāk uzcelta jauna pils, kuras dzimtajaudis, kā Merķelis raksta, viņa (Merķeļa) laikā bijuši bagātākie, spēcīgākie latvieši visā Vidzemē. Tas tāpēc, ka 18. gadsimta vidū tur valdījis kaut cik saprātīgs kungs, kas savus zemniekus pārāk neniecinājis un pārāk neizsūcis. Bet pēc tā pili mantojis varmāka.

Tagad šajā senlatviešu pilskalnā starp vācu veco un jaunāko pili ir sporta laukums un soli brīvdabas izrādēm. Pilskalns tīrs, sakopts. Atradu pastu, iemetu vēstuli un pa Cesvaines ceļu gāju atkal Amatai pretī. Cesvaines, arī Vecpiebalgas ceļš pa garu kalnu ved lejā uz Amatas tiltu... Stipri lejāk rīta miglā slēpjas Amata.

Tilts pār Amatu uz Cesvaines ceļa. Pa labi aiz tilta Skujenes pienotava, kas uzcelta 1934. gadā: ar tvaika iekārtu, plašiem pagrabiem un veikala telpām, kursu un priekšlasījumu zāli 2. stāvā. 1936. gadā šī pienotava ražoja 121 040 kg sviesta, no kura daudz aizgāja eksportam. Vēl ražoja biezpienu un sieru. Amata kā ar maigu roku apskauj Skujeni no trim pusēm. Īstā Amata ar īstiem līčiem. Bet tikai līdz šejieni, līdz šim tiltam un vēl mazdrusiņ virs tā uz augšu. Tālāk atkal sākas grāvis. Senezera kūdrājs.

Aiz Skujenes tilta Amatas labo krastu nožogo teļu fermas laidari. Tie jāizbrien, to sētas jāpārkāpj, jo tās iedzītas pašā upē. Teļu līči vispār ir arī Amatas Skujenes loka pēdējie līči. Tālāk mums jau labi pazīstamā skaistā upe izbrien atkal pa purva grāvi, sākumā vēl diezgan platu un vietām arī diezgan dziļu. Pie Skujenes teļu fermas pār Amatu Teļu laipa, pa kuru uz darbu iet Pāramatas teļu kopēji... Es laipu pāriet neriskēju, jau laikus noāvu kājas un bridu pāri pa ūdeni... Teļkopēju taka nogriezās no Amatas un ietecēja taisni āboliņa laukā, kas pieaudzis arī zilganzaļām niedrām. Tas vēja darbs – tās niedras. Vējš ar niedrām piesējis ne tikai laukus, bet arī mežājus, lai visi redz un zina, ka tuvumā ir Amata, Amatas senezera niedrāji.

Āboliņa lauku redzēju jau pa gabalu - tā sārto, vēl rasā mirdzošo gaismu - un nevarēju tam aiziet garām... Arī šis lauks ar visām kamenēm un nelūgtām niedrām ir Amata, tāpat kā vakardienas birzs ar ziliem zvaniņiem, tāpat kā pērkonnakts Skujenes siena zārdā un Pērkonkalns, kas man vēl jāatrod. Upes nemīl taisnus ceļus. Aiz Skujenes Amata pa tai ierādīto plato grāvi brien kā negribēdama, kā snauzdama, kā vietām pilnīgi aizmigusi. Pēc brīža atmosfēra, un ūdens atkal sāk tecēt. Takas grāvmalā nav, zāle līdz ceļiem. Vietām krūmi vai saules izdedzināti kūdras plankumi. Mainīgi ir Amatas ceļi.

Sākās kūdras purvs, liels, garens senezers ar augstu uzliektām terasētām malām. Purvam pa vidu kā dzīvsudraba stīdžiņa dzīvību velk Amata... Skumja zeme. Drūms purvs ar retām priedītēm, kas ar sīkstu dzīvības mīlestību tura izspūrušo galvu pret sauli. Sausākās vietās dažī pazemīgi bērziņi pirksta resnumā un vilku vītoleni. Starp sarkanīgi zaļās zāles kumšķiem pavīd arī kāda puķe vai misiņsmilga. Purva spilva, kas pavasaros uzzied dzeltenām vāļītēm, bet rudenī plivina baltu „zaķa ļipiņu”. Rasene! Vai tiešām tā ir rasene, odu rijēja, kas varot apēst 17 odus stundā? Jā, tā ir gan rasene...

Daba visur ir neatkārtojama, un man katrs noietais gabals jaunu iespaidu bagāts... Sēdēju uz kūdras ciņa un vēroju apkārtni. Kas ir šis garens, līdzenais kūdras purvs ar tādām augstām abējām malām? Tas ir viens no šūpuļiem, kas izšūpoja Amatu. Viens no tiem seniem šūpuļiem, kuros dzima pati doma par upi.